

МІЖНАРОДНА НАУКОВО- ТЕХНОЛОГІЧНА СФЕРА ТА СИСТЕМА ВИРОБНИЦТВА В ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

За підручником “ГЕОГРАФІЯ”,

11 клас

Сергій Кобернік

Роман Коваленко

Пригадайте!

- **1. Що означають поняття «національна економіка», «міжнародний поділ праці», «світова економіка»?**
- **2. Які існують типи та підтипи країн за рівнем економічного розвитку?**
- **3. Що таке транснаціональні корпорації (ТНК) та яка їхня роль у сучасному світі?**

Поняття «глобальна економіка».

- *Глобальна економіка* існує як цілісний глобальний організм, наддержавна, позадержавна економіка.
- У ній національні економіки залежать від діяльності глобалізованого ядра, яким стають транснаціональні корпорації (ТНК).
- Суттєва особливість глобальної економіки – утворення поряд із реальною економікою, яка виробляє товари та надає послуги, сильно розвинутої фінансової сфери, що називають віртуальною економікою.

- Світова економіка перетворилася на транснаціональну глобальну систему завдяки трьом особливостям.
- По-перше, полегшилося *переміщення капіталу* через кордони. Цьому також сприяла поява у 70-х рр. ХХ ст. ринку євровалюти та введення змінного курсу долара. Нині глобальна економіка проявляється переважно через потоки грошей, а не торгівлю товарами та послугами.
- По-друге, завдяки технологічним винаходам у світі створено *глобальну мережу комунікацій*. Через це відбулася децентралізація прийняття рішень, а виробництво наблизилося до ринків збуту кінцевої продукції. Завдяки комп'ютерним мережам люди можуть працювати дистанційно – у себе вдома. Великі міські агломерації стали центрами послуг і ділової інформації.
- По-третє, унікальна характеристика глобальної економіки – зростаючий *міжнародний поділ праці*. Спеціалізація кожної групи країн визначається зайнятою нішею на глобальному ринку.

Так, у високорозвинутих країнах сировинна економіка стала маргіальною (перехідною). Вони спеціалізуються переважно на сфері послуг і деяких високотехнологічних виробництвах переробної промисловості.

Успішний розвиток нових індустріальних країн визначається їхньою промисловою спеціалізацією на працемістких виробництвах. Більшість країн, що розвиваються, в міжнародному поділі праці вирізняються сільськогосподарською та мінеральною сировиною.

- Отже, **глобальна економіка** – це цілісна система, компоненти якої поєднані всесвітніми фінансовою, інформаційною та гігантською виробничо-збутовою мережами, що може діяти в реальному або обраному часі в планетарному масштабі.
- **Світовий ринок технологій**. Через прискорений науково-технічний розвиток з другої половини ХХ ст. поряд зі світовими ринками капіталу, товарів та праці в глобальній економіці функціонує світовий ринок технологій.

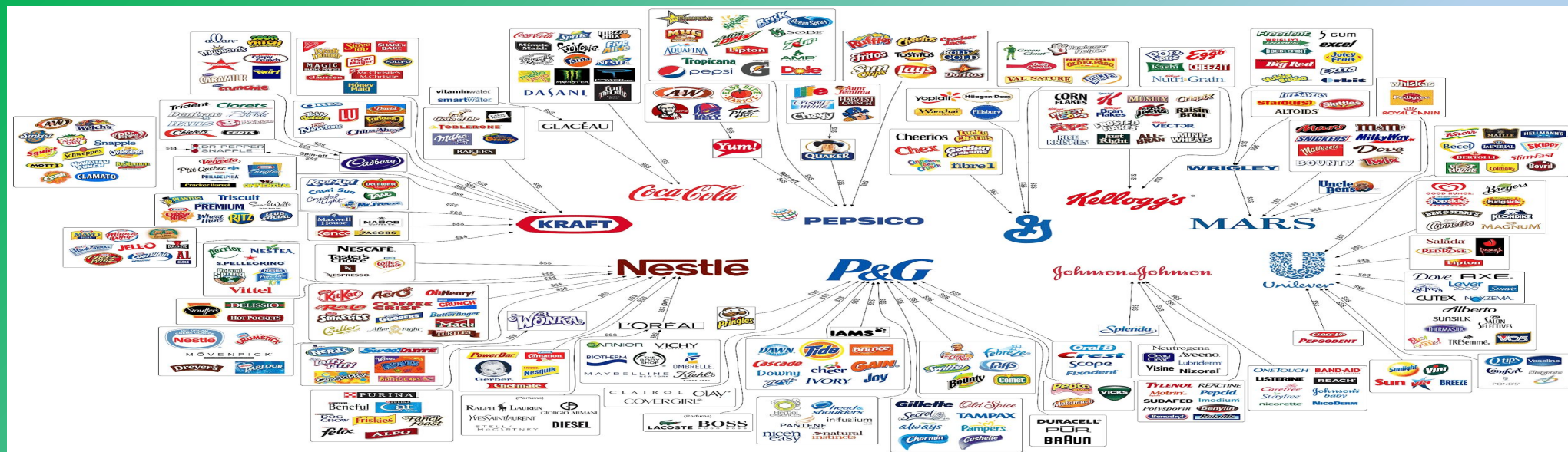
Технологією вважається сукупність науково-технічних знань (у формі

конструкторських рішень, методів і процесів), що їх можна використовувати у виробництві товарів і наданні послуг.

Світовий ринок технологій – це сукупність міжнародних економічних відносин щодо прибуткового використання прав власності на його об'єкти: технології продуктів, процесів та управління.

- Міжнародний рух технологій може існувати в речовій або неречовій формі.
До *речової форми* належить реалізація через міжнародну торгівлю наукомісткої продукції, що створена з використанням новітніх технологій. Такі товари поділяють на високотехнологічні (аерокосмічне устаткування, комп'ютери, електроніка, ліки), середньотехнологічні (автомобілі, хімікати) та низькотехнологічні (будівельні матеріали, харчові продукти, сталь, текстиль, одяг, взуття).
- Об'єкти світового ринку технологій у *неречовій формі* представлено результатами інтелектуальної діяльності. Їх існує багато форм: патенти, ліцензії, «ноу-хау», науково-технічна документація, копірайт, наукомісткі послуги, підготовка персоналу, інформація в друкованих виданнях, стажування, виставки, ярмарки, симпозіуми, тощо.
- Одні з них мають комерційне значення, інші – некомерційне.

- Головними суб'єктами обміну технологіями є транснаціональні корпорації (ТНК).
- Найбільші ТНК зосереджують до 90 % досліджень у своїх руках, що сприяє монополізації світового ринку технологій.
- Серед країн одночасно великими експортерами та імпортерами технологій є високорозвинуті країни. 9/10 їх світового обігу припадає на США, Японію, Велику Британію, Німеччину, Францію, Італію, Нідерланди, Швецію, Швейцарію.
- Стрімко зміцнюються позиції у галузі високих технологій країн, що розвиваються, особливо Східної та Південно-Східної Азії.

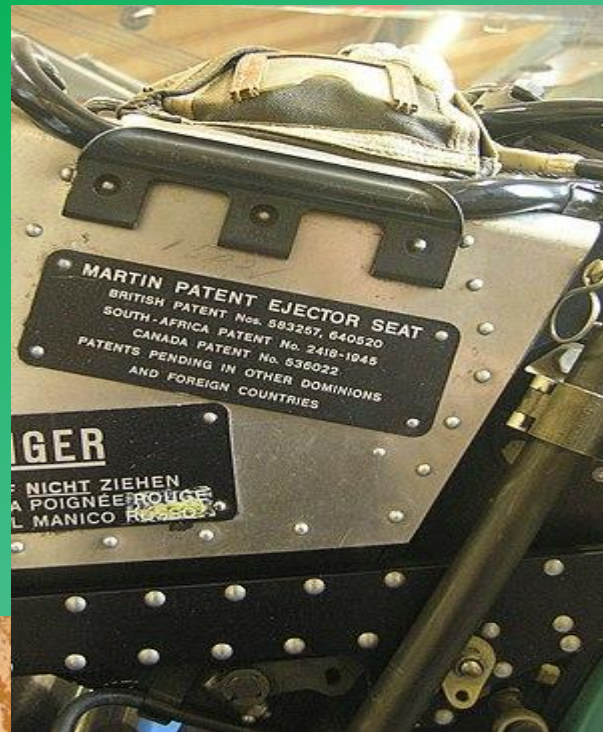
На світовому ринку технології просуваються за таким циклом. На **першому етапі** відбувається продаж готової продукції, зробленої за новою технологією, **на другому** – технологічний обмін супроводжується або здійснюється у формі прямих іноземних інвестицій, нарешті, **на останньому** – чисте ліцензування.

Світовий ринок патентів і ліцензій.

- Однією зі складових ринку технологій є торгівля ліцензіями й патентами.
- **Патент** – це документ, що видається винахідникові і засвідчує його авторство, а також надає йому монопольне право на використання нововведення протягом певного часу (зазвичай 15 – 20 років) на території певної країни.
- **Ліцензія** – це дозвіл, що видається власником технології, захищеної або не захищеної патентом, зацікавленій стороні на використання цієї технології протягом певного часу за певну плату

Ми отримали патент!

- Ринок патентів і ліцензій представлений в основному монополізованими фірмами та ТНК.
- Так, понад 75 % експортних надходжень припадає на внутрішньофірмову торгівлю, тобто торгівлю між головною (материнською) компанією і філіями (дочірніми фірмами) ТНК.
- Якщо укладено міжнародну торгову угоду, за якою власник винаходу дає іншій стороні дозвіл на його використання в певних межах, то її називають *ліцензійною угодою*. Провідне місце на ринку патентів і ліцензій належить високорозвинутим країнам, на які припадає 70 % від середнього обсягу сукупної торгівлі.
- Вартість продукції, що її випускають у різних країнах за іноземними ліцензіями, в 10 – 12 разів перевищує вартість самих ліцензій. Ведучі позиції на цьому ринку належать *США*, на які припадає понад 1/5 світового експорту ліцензій. Досить близькі до США країни Європи, зокрема *Німеччина* та *Велика Британія*. Вартість патентування в країнах Європи вища, ніж у США або Японії.

РОЛЬ КРАЇН У МІЖНАРОДНІЙ ЛІЦЕНЗІЙНІЙ ТОРГІВЛІ

ВИСОКОРОЗВИНУТІ КРАЇНИ	КРАЇНИ, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ
З домінуючим експортом ліцензій: США	З імпоротно-експортною орієнтацією: Аргентина, Бразилія, Мексика, Республіка Корея, Індія, Туреччина тощо
З переважним експортом ліцензій: Велика Британія, Швейцарія тощо	З імпоротною спрямованістю: Таїланд, Японія, Італія тощо
З переважним імпортом ліцензій: Нідерланди, Японія тощо	З епізодичним характером ліцензійної торгівлі: найменше розвинуті країни

Світовий ринок інформаційно-технологічних (ІТ-) послуг.

- З переходом від індустріальної епохи до інформаційного суспільства сфера ІТ-послуг є однією з найбільш перспективних.
- **Інформаційні технології (ІТ)** – це вид діяльності, що належить до технологій управління та обробки величезного потоку інформації із застосуванням обчислювальної техніки.
- Світовий ринок ІТ займається купівлею-продажем та розповсюдженням апаратних засобів (комп'ютерного обладнання), програмового забезпечення, комп'ютерних та інформаційних послуг.
- Найважливішим складником сучасного світового ринку ІТ є комп'ютерні мережі, серед яких найбільшого значення набула глобальна мережа *Internet*.

- Світовий ринок ІТ-послуг складається з **регіональних ринків**, що мають певну спеціалізацію.
- **Північноамериканський ринок** охоплює всі види інформаційних послуг.
- **Європейський ринок** займається медіа-послугами, телекомунікаціями, послугами реклами, зв'язками з громадськістю, розважальним бізнесом тощо.
- **Азійсько-Тихоокеанський ринок** відомий **офшорним програмуванням**.
- **Західноазійський ринок** вирізняється імпортом усіх видів ІТ-послуг.
- **Африканський та Латиноамериканський ринки** відомі розвитком телебачення, радіомовлення, друкованою пресою.
- За розміром частки ІТ-послуг у створенні ВВП країни умовно поділяють на аутсайдерів, кваліфікованих виконавців, а також інноваційних і технологічних лідерів.
- Серед країн найбільшими постачальниками ІТ-послуг на світовий ринок є **Індія, Ірландія, США, Велика Британія, Німеччина та Ізраїль**. Їхня частка в світовому експорті ІТ-послуг становить понад 60 %.

- Найбільшими компаніями-постачальниками ІТ-послуг є *IBM, Hewlett-Packard, Fujitsu, Accenture, CSC*.
- Для *США, Великої Британія, Республіки Кореї, Китаю* характерний високий попит на ІТ-послуги на внутрішньому ринку.
- Водночас *Індія* та *Ірландія* експортують більшу частку ІТ-послуг.
- Однією з головних тенденцій світового ІТ-ринку є зростання ролі *ІТ-аутсорсингу* – передачі компаніями частини їхніх завдань країнам-виконавцям з дешевою робочою силою. Це сприяє ширшому залученню дистанційних робітників з країн, що розвиваються, або з країн з перехідною економікою.
- Нові офшорні центри ІТ-аутсорсингу створюються в *Індії, Китаї, на Філіппінах, у Казахстані, країнах Східної Європи, Латинської Америки, Африки*.
- Сфера ІТ-послуг є однією з найбільш динамічних в *Україні*. Її частка у структурі ВВП країни постійно збільшується.

Система виробництва.

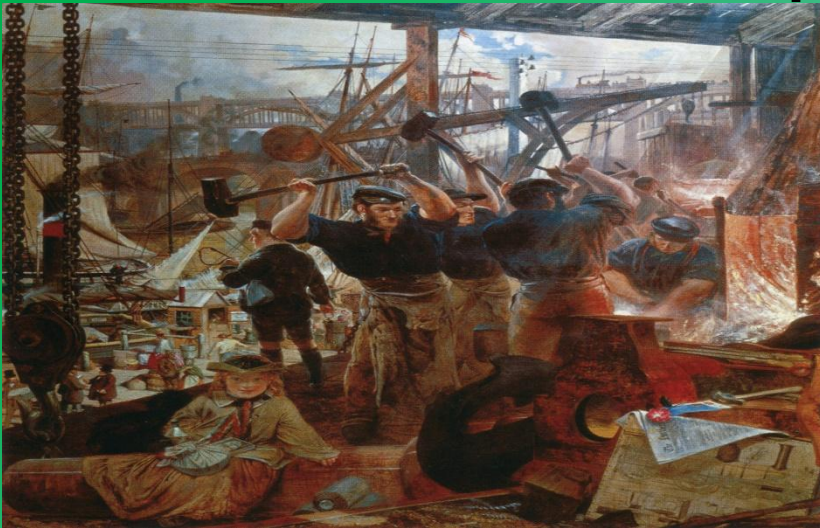
- **Система виробництва** – складна багаторівнева система, яка перетворює вихідну сировину або матеріали на кінцевий продукт, що відповідає суспільному замовленню.
- Вона складається з кількох послідовних стадій: постачання ресурсів (сировини, матеріалів, енергії, працівників), перетворення сировини на нову продукцію, виробництво кінцевого продукту

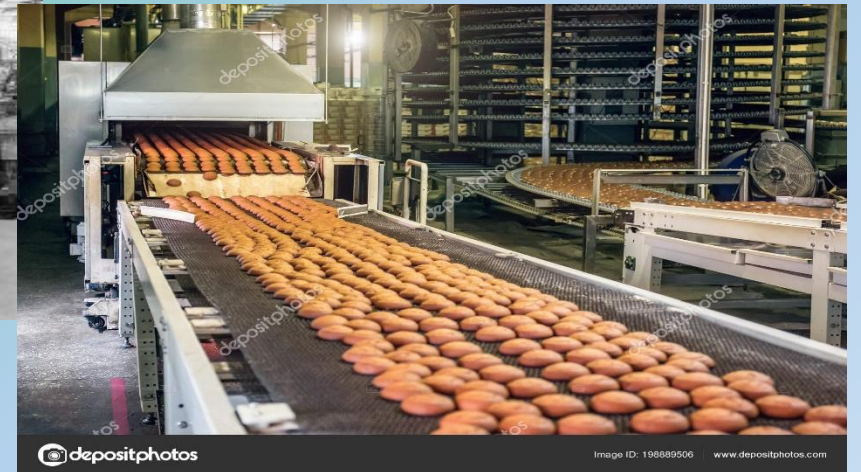

- Система виробництва містить низку складників:
- *До матеріально-технічних ресурсів*, належать виробниче обладнання, інструменти, інвентар, оснащення, енергоресурси, основні та допоміжні матеріали.
- *Технологічні ресурси* виявляються через технологічні процеси, конкурентоспроможні ідеї, наукові розробки та ін.
- *Трудові ресурси* формуються кваліфікаційним складом працівників.
- *Просторові ресурси* складаються з виробничих приміщень, комунікацій тощо.
- *Земельні ресурси* становлять або ґрунти як основний засіб виробництва, або територія як просторова основа для розміщення виробництва.
- *Організаційні ресурси* визначаються структурою системи виробництва, виробничих процесів, системи управління. *Інформаційні ресурси* формуються на основі системи та характеру інформації, технічних засобів і т. д.
- *Фінансові ресурси* показують розмір та стан активів, їхню ліквідність, наявність кредитних можливостей.

- Історично існувало 3 типи систем виробництва.
- Першою була *фабрична та мануфактурна система виробництва*. Вона спирається на механізацію виробництва, передачу основних технічних функцій машині.
- Для неї характерні прості вузькі спеціальності робітників. Використовується система універсальних (неспеціалізованих) машин.
- Управління виробництвом має конфліктний характер: у його основі – нагляд над робітниками.

- Згодом її змінила **конвеєрна система виробництва**, що спирається на систему спеціалізованих машин і технологічний процесів. Для неї характерне масове, серійне виробництво на основі управління технікою, технологіями, товарно-матеріальними та виробничими запасами.
- Управління виробництвом відбувається на основі складання графіків робіт, розподілу виробничих завдань серед підрозділів фірми, контролю якості продукції та наукової організації праці.

- Сучасний етап постіндустріального розвитку призвів до формування *гнучкої системи виробництва*.
- Вона заснована на комп'ютеризованому виробництві.
- В управлінні виробництвом комп'ютеризовані системи координують роботу всіх підрозділів з метою забезпечення безперервного виробничого процесу.
В управлінні людськими ресурсами передбачається участь самих

Контроль і самоконтроль

- 1. У чому полягають відмінності між поняттями «глобальна економіка» та «світова економіка»?
- 2. Назвіть складники міжнародної науково-технологічної сфери.
- 3. Розкажіть, що таке «система виробництва». Які її складники та основні історичні типи розвитку?
- 4*. Знайдіть інформацію та підготуйте повідомлення про сучасний стан розвитку світових ринків технологій, патентів і ліцензій, інформаційно-технологічних послуг. Яких змін зазнають ці ринки внаслідок глобалізації? Яке місце України в них?